

ارزیابی کیفیت زندگی ساکنان مناطق دهگانه شهر تبریز از بعد رفاه ذهنی

میرکریم موسوی^۱، علیرضا سلطانی^۲* بشیر بیگ بابایی^۳

۱. دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه آزاد اسلامی - واحد مرند، ایران

۲. استادیار گروه شهرسازی، دانشگاه آزاد اسلامی - واحد تبریز، ایران. (* نویسنده مسئول) soltani12@gmail.com

۳. استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه آزاد اسلامی - واحد ملکان، ایران

تاریخ پذیرش: [۱۴۰۱/۳/۳۰]

تاریخ دریافت: [۱۴۰۱/۳/۱۵]

چکیده

بیان مسئله: برای رسیدن به توسعه پایدار مناطق شهری یکی از جنبه‌های کلیدی امکان نظارت بر کیفیت زندگی در تمام ابعاد آن یعنی ابعاد اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی است که این مهم نیازمند بهره‌گیری از ابزارهایی است که قادر به شناسایی ابعاد اصلی رضایت ساکنان از کیفیت زندگی شهری باشد.

هدف: هدف اصلی تحقیق حاضر، ارزیابی رفاه و کیفیت زندگی مردم در شهر تبریز بر اساس مؤلفه‌های اساسی با ارجاع به نظریه قابلیت‌های «سن» می‌باشد.

روش‌ها: به صورت تحلیلی توصیفی و با استفاده از ابزار پرسشنامه انجام شد. جامعه آماری تحقیق جمعیت شهر تبریز که حجم نمونه بر اساس فرمول کوکران ۳۸۲ نفر به دست آمد. برای تحلیل داده‌ها از معادلات ساختاری با روش اکتشافی و تحلیل عاملی مرتبه دوم با استفاده از نرم‌افزار Amos و Spss بهره گرفته شد.

یافته‌ها: نتایج نشان داد که عوامل تعیین‌کننده اصلی رفاه ذهنی در زمینه ادراکات فردی، شرایط اقتصادی، امنیت، کیفیت محیطی و فرصت‌های آموزشی هستند. شرایط رفاه در مناطق بسیار ۷، ۹ و ۶ بسیار پایین است، در حالی که در مقابل ۲ و ۱ و ۵ بالاترین سطوح رفاه را در بین مناطق تبریز نشان داد. با تمرکز بر منطقه ۷، می‌توان مشاهده کرد، این منطقه به مراتب کم‌ترین مقادیر را برای سه بعد اصلی از چهار بعد اصلی رفاه نشان می‌دهد که قابل توجه به نظر می‌رسد.

نتیجه‌گیری: در نهایت اینکه برای رسیدن به رفاه کلی در شهرها باید تمامی شاخص‌های کیفیت زندگی به‌طور جامع هم از نظر شاخص‌های عینی و ذهنی در رابطه با قابلیت‌ها مورد بررسی بیشتر قرار گیرد. برای رسیدن ساکنین شهر به سطح رفاه و کیفیت زندگی مطلوب باید توجه مضاعف شود.

کلید واژگان: شهرسازی، رفاه ذهنی، کیفیت زندگی، رضایت شهروندان، شهر تبریز.

۱. مقدمه

از لحاظ تاریخی اولین تلاش‌ها برای اندازه‌گیری کیفیت زندگی از جنبش شاخص‌های اجتماعی نشأت گرفته است. تلاش برای ارایه مفهوم علمی از رفاه، توسط اقتصاددان ایتالیایی، ویلفرد پارتو (۱۸۴۸-۱۹۲۳) انجام گرفت، اصل پارتو چنین می‌گوید زمانی از بهبود رفاه به معنای واقعی کلمه می‌توان سخن گفت که بهبود وضع زندگی افراد، دست کم یک نفر، به بدتر شدن وضع افراد دیگر (حتی یک نفر) نینجامد [۱]. در این زمینه کوشش‌هایی در سطح بین‌المللی به‌منظور شاخص سازی برای رفاه اجتماعی و اندازه‌گیری آن صورت گرفته است که از آن جمله می‌توان به اقدامات پروفسور «یان درونوفسکی» استاد مطالعات اجتماعی هلند برای موسسه توسعه اجتماعی سازمان ملل متحد در ژنو اشاره کرد [۲]. تدوین شاخص‌های کیفیت زندگی شهری به‌منظور مدل‌سازی اولویت‌ها، انتظارات و نیازهای واقعی شهروندان در هر مقیاس مطالعه، ضروری است. امروزه اختلاف بسیاری بین استان‌ها و شهرهای مختلف از حیث توسعه‌یافتگی اقتصادی که از مهم‌ترین عوامل در زمینه مطالعات کیفیت زندگی افراد است وجود دارد [۳]؛ که خود از موانع اصلی توسعه و برخورداری متفاوت و ناعادلانه از سطح کیفیت زندگی است [۴]. در مباحث مربوط به برنامه‌ریزی شهری نیز کیفیت زندگی، طیف وسیعی از شاخص‌ها را دربر می‌گیرد. این شاخص‌ها را می‌توان در ابعاد کلان اجتماعی - اقتصادی و محیطی طبقه‌بندی کرد. بهبود زیرساخت‌ها، وضعیت آموزشی، مسکن، فضای سبز و حمل‌ونقل، شاخص‌هایی از کیفیت زندگی شهری محسوب می‌شوند؛ به‌عبارت‌دیگر، کیفیت زندگی، تمام زوایای زندگی انسان‌ها را در برمی‌گیرد [۵]. رفاه ذهنی از طریق شاخص‌های ذهنی اندازه‌گیری می‌شود، این شاخص‌ها منعکس‌کننده ارزیابی ذهنی افراد از زندگی است، این ارزیابی با استفاده از اطلاعات افراد که وضعیت رفاهی خود را از طریق پرسشنامه‌های مختلف و یا سرشماری، اظهار نموده‌اند، به دست می‌آید. چنین شاخص‌هایی، نشان‌دهنده شرایط کلی زندگی افراد و نحوه نگرش آنها به این شرایط بوده و با جمع‌آوری و تحلیل آماری این شاخص‌ها، می‌توان به ارزش‌های طبقات مختلف اجتماعی پی برد [۶]. در واقع، در بسیاری از موارد، یک دور باطل بین سطح پایین رفاه و فقدان توسعه ایجاد می‌شود که منجر به رها شدن پیشرونده خواهد شد. فقدان سطوح رضایت‌بخش از چندین مؤلفه اساسی رفاه که لزوماً سطوح اقتصادی نیستند، مانعی بر سر راه جذابیت منطقه است که باعث فقیر شدن تدریجی کیفیت منابع انسانی موجود و در نتیجه، پایین آمدن امکان توسعه اقتصادی و اجتماعی می‌شود [۷]. همچنین رفاه یک مفهوم چندبعدی است و مربوط به شرایط اجتماعی - اقتصادی، فرهنگی و زیست‌محیطی خاص هر قلمرو است؛ اما اثربخشی آنها به‌هرحال، مشروط به توانایی مشارکت بازیگران کلیدی جوامع مربوطه در تصمیم‌گیری‌های مربوط به سیاست‌گذاری است. این مطالعه یک رویکردی را برای ارزیابی رفاه ساکنان شهر تبریز بر اساس نظریه توانمندی‌های سن (۱۹۹۲) [۸] ارائه می‌دهد. در میان بزرگ‌ترین مشکلات در اعمال نظریه توانمندی‌های (سن) در سطح قلمرو شامل، انتخاب/تجمع قابلیت‌ها در رابطه با ویژگی‌های قلمرو و پیچیدگی استفاده از ارزیابی‌های فردی برای تعریف رفاه در سطح شهر تبریز است. در این مطالعه همچنین از ارزیابی ذهنی رفاه بر اساس نظریه دسای (۱۹۹۵) [۹] در سطح مناطق شهر که فرد به آن تعلق دارد استفاده شد.

پیشینه تحقیق

ربانی و همکاران در سال (۱۳۹۴) در مقاله‌ای رابطه ابعاد مادی و غیرمادی رفاه اجتماعی با مشارکت شهروندان در امور شهری و با استفاده از شیوه نمونه‌گیری چندمرحله‌ای، سرپرستان خانوارهای هفت منطقه شهرداری اصفهان به‌عنوان نمونه نهایی انتخاب و با ارایه پرسشنامه بررسی نموده‌اند، نتایج نشان می‌دهد که بین ابعاد غیرمادی رفاه اجتماعی و مشارکت شهروندان در امور شهری رابطه معنی‌دار خطی حاصل آمده است [۱۰]. بارگاہی و کبیری (۱۳۹۴) در مقاله‌ای تحت عنوان رفاه ذهنی و تأثیر اعتماد اجتماعی بر آن نشان دادند که بین اعتماد اجتماعی با رفاه ذهنی و شاخص‌های شادکامی، احساس امنیت، ترجیحات ارزشی، استحقاق، نیاز و رهایی رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد و هم‌چنین بیشترین مقدار ضریب همبستگی متعلق به اعتماد اجتماعی و احساس امنیت است [۱۱]. اسماعیل‌زاده و همکاران (۱۳۹۴) در مقاله‌ای با عنوان تحلیل کیفیت زندگی شهری و رابطه آن را با مشارکت شهروندان در امور شهری شهر نقده به بررسی این موضوع پرداخته است که بر این اساس می‌توان بیان نمود که مجموعه کیفیت محیط زندگی و محیط شهری ابعاد اجتماعی، جسمانی، فرهنگی، محیطی و کیفیت محیط شهری در مشارکت شهروندان در امور شهری تأثیر مستقیم و غیرمستقیم داشته و بین آنها رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد [۱۲]. زیاری و همکاران (۱۳۹۹)، در مقاله خود با عنوان، سنجش کیفیت زندگی از دیدگاه عدالت اجتماعی (مطالعه موردی: مناطق ۲ و ۱۶ شهری تهران)؛ ابراز می‌دارد که بین توزیع مشارکت و توزیع نامتعادل فرصت‌ها و امکانات شهری در این دو منطقه همبستگی وجود دارد. از این‌رو، در کنار شمال و جنوب جغرافیایی باعث ایجاد شمال و جنوب اجتماعی نیز شده است [۱۳]. یوسف‌زاده و همکاران (۱۴۰۰)، در مقاله خود با عنوان، سنجش سطح کیفیت زندگی با تأکید بر بازآفرینی شهری از دیدگاه مسئولین شهری در منطقه پانزده شهرداری تهران، نتایج به‌دست‌آمده نشان می‌دهد، سطح کیفیت زندگی شهروندان منطقه مطلوب است و آنان نیز از نحوه نظارت و اجرا دستورالعمل‌ها و قوانین شهری در منطقه رضایت کامل داشته و شیوه مدیریت شهری خود را مناسب و مطلوب می‌دانند [۱۴]. لی (۲۰۰۸) در بررسی استفاده از شاخص‌های ذهنی به ارزیابی کیفیت زندگی در شهر تایپه نتایج نشان می‌دهد رابطه زیادی میان کیفیت زندگی عینی و ذهنی وجود دارد [۱۵]. پونس و همکاران (۲۰۱۴) در بررسی سرمایه اجتماعی، مشارکت اجتماعی و رضایت از زندگی، به این نتیجه می‌رسند که رفاه ذهنی درک شده از خود نه‌تنها به عوامل عینی مانند سلامت و درآمد بستگی دارد، بلکه به مشارکت فعال در زندگی اجتماعی نیز وابسته است که به‌عنوان مشارکت در انجمن‌ها اندازه‌گیری می‌شود، اگرچه تأثیرات آن متوسط است [۱۶].

هاجک و همکاران (۲۰۱۷) در مطالعه تأثیر مشارکت اجتماعی بر کیفیت زندگی مرتبط با سلامتی و علائم افسردگی در سنین بالا در آلمان، نتایج تحقیق نشان می‌دهد که مشارکت اجتماعی باعث افزایش کیفیت زندگی افراد مسن و باعث سلامتی بیشتر آنها در شهر می‌شود [۱۷]. فرو و همکاران (۲۰۲۰)، در حکمرانی و کیفیت زندگی در شهرهای هوشمند: به سوی هدف توسعه پایدار، قابل توجه است که یافته‌های تحقیق به‌منظور بهبود کیفیت زندگی شهروندان به بهبود اداره شهرهای هوشمند کمک می‌کند [۱۸]. ریزیک‌هگزای (۲۰۲۰) مطالعه کیفیت زندگی بین تنوری و اجرا در مصر: در شهر الرحب، مصب، یک ابزار ارزیابی ارائه می‌دهد که توسط آن می‌توان جوامع شهری در مصر را ارزیابی کرد تا وضعیت زیست‌پذیری را مشخص کند و در مورد پیشرفت‌های بیشتر برای دستیابی به جوامع زیست‌پذیرتر، توصیه‌هایی ارائه دهد [۱۹]. نتایج بررسی پیشینه تحقیق در زمینه مطالعات صورت گرفته؛ اهمیت بررسی نوشتار حاضر را می‌توان در دو محور عمده خلاصه نمود: ارزش نظری و ارزش عملی. ویژگی نظری این مطالعه کمک به پیشرفت تخصصی و افزودن بر ادبیات علمی موضوع و برنامه‌ریزی جهت ارتقا کیفیت زندگی ساکنین می‌باشد. ارزش عملی پژوهش نیز به‌نوبه خود در تغییر، بهبود و اصلاح روش‌ها و الگوهای مواجهه با برنامه‌ریزی کیفیت زندگی در بعد ذهنی و اثرات آن بر رضایت شهروندان در شهر تبریز خواهد بود. جهت جلب توجه تصمیم‌گیران، تصمیم‌سازان، مجریان و حتی شهروندان جهت شناخت مشکلات کیفیت زندگی برای پایداری اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و روانی محیط زندگی و کالبد

شهر در جهت ارائه راه‌حل‌هایی، برنامه‌های علمی و عملی در شهر تبریز ضروری به نظر می‌رسد. همچنین در کنار سنجش وضعیت شاخص‌های کیفیت زندگی و رفاه ذهنی شهروندان به مقایسه ابعاد کیفیت زندگی از منظر شاخص‌های ذهنی در شهر تبریز باید پرداخته شود تا از این طریق به برآورد نارسایی‌ها و کمبودهای عمده در این شهر پرداخته شود و سپس رابطه کیفیت زندگی شهروندان با میزان رفاه ذهنی مورد بررسی قرار گیرد و در نهایت با استفاده از ابعاد کیفیت زندگی به بهزیستی شهروندان اقدام نماید.

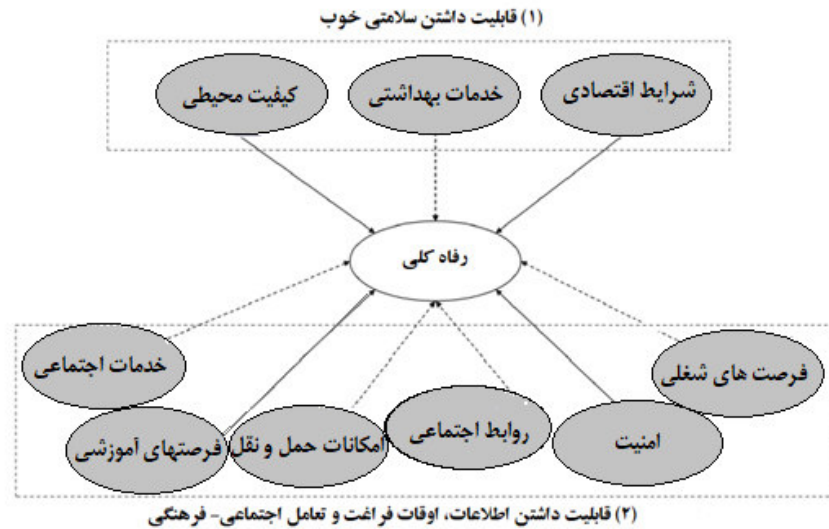
مبانی نظری

در سیاست‌های ملی و محلی در جهان حاضر، کیفیت زندگی به یک مسئله بسیار مهم تبدیل شده است، به‌خصوص از زمانی که رسیدن به اصول توسعه پایدار مدنظر است که در آن رشد اقتصادی باید با تقاضا برای حفاظت از منابع محیطی و اجتماعی محلی سازگار باشد [۲۰]. این علاقه به جنبه‌های اجتماعی مرتبط با توسعه پایدار، در توسعه اجتماعی - اقتصادی عمومی و سیاست‌های دولتی اثبات شده است [۲۱]. رفاه به معنای عاملی است که می‌تواند به‌طور قاطع بر پایداری توسعه تأثیر بگذارد. در واقع، در مدل‌های توسعه‌ای که از این اصل آغاز می‌شوند، جمعیت‌های محلی دیگر تنها به‌عنوان یک نماینده کاربر نیستند که مدل باید آن را برآورده کند. برعکس، آن‌ها اهمیت عوامل اساسی را در برنامه‌ریزی و اجرای اقدامات با هدف تضمین حیات مناطق شهری در نظر می‌گیرند [۲۲]. برای بسیاری از محققان رفاه عامل مهمی در کیفیت زندگی است و در مطالعات مختلف این موضوع را مورد ارزیابی قرار داده‌اند. ادبیات مربوط به رفاه نشان می‌دهد که موقعیت مناطق شهری نقش مهمی در تعیین کیفیت و دسترسی به خدمات مانند مراقبت‌های پزشکی، آموزش، حمل‌ونقل، فروشگاه‌ها، بانک‌ها و سینماها ایفا می‌کند [۲۳]. مطالعات بر روی کیفیت زندگی نیز نشان می‌دهد که رفاه ذهنی در مناطق شهری در هر صورت، ناهمگن است. تحقیقات انجام‌شده در اتحادیه اروپا، چین و کانادا نشان می‌دهد که در برخی حوزه‌ها، سطوح رضایت‌بخشی از رفاه را می‌توان در ارتباط با کیفیت بهتر محیط طبیعی، امنیت شخصی و انسجام اجتماعی به دست آورد [۲]. در کشورهای ثروتمندتر، استانداردهای زندگی به اندازه کافی بالا هستند که می‌توانند سطوح رضایت‌بخشی از رفاه ذهنی را ایجاد کنند [۲۲]؛ بنابراین می‌توان تأیید کرد که حتی در دسترس بودن یکسان زیرساخت‌ها می‌تواند به یک دیدگاه متفاوت در مورد رضایت از رفاه در عملکرد منابع اقتصادی، اجتماعی و محیط‌زیست طبیعی منجر شود؛ بنابراین در ارزیابی زیست‌پذیری و کیفیت زندگی در مناطق شهری باید حتماً شاخص‌های رفاه مورد ارزیابی قرار گیرد. مفهوم رفاه که به‌عنوان مترادف کیفیت زندگی یا شادی به کار می‌رود، به‌طور کلی می‌تواند به رضایت از زندگی به‌عنوان یک کل اشاره کند [۲۴]؛ بنابراین این مفهومی است که در هر زمان و مکان، بسته به لحظه ارزیابی و جامعه‌ای که به آن اشاره می‌کند، فوق‌العاده پیچیده و پویا است [۲۵]. علاوه بر این رفاه، یک مفهوم نسبی نیز هست، به این معنا که ارزیابی رفاه یک فرد/ جامعه از فرد و جوامع دیگر متفاوت است [۲۶] تعریف «سن» از رفاه به برای تحلیل کیفیت زندگی در مناطق فقیر شهری و اشاره به مشکلات احتمالی محرومیت اجتماعی مرتبط، امیدبخش نظر می‌رسد. موضوع مهم دیگر در رابطه با رفاه شهروندان انتخاب مجموعه‌ای از قابلیت‌ها برای ارزیابی کیفیت زندگی آنها است. رویکرد قابلیت‌ها می‌تواند برای تجزیه و تحلیل رفاه کشورها باشد. برای مثال، بسیار مفید است که شرایط محرومیت اجتماعی را شناسایی شود، اگرچه شکل شرایط فقر

مطلق را در نظر نمی‌گیرند که رها شدن قلمروها را تعیین می‌کنند [۲۷]. در این تحقیق از قابلیت دسای استفاده شده که با توجه به آن، در زمینه اجتماعی - اقتصادی پنج قابلیت اساسی قابل شناسایی است: ۱) توانایی داشتن یک زندگی طولانی و لذت‌بخش، ۲) قابلیت سلامت باروری (بیولوژیکی)، ۳) قابلیت سلامت جسمانی خوب، ۴) قابلیت داشتن تعاملات اجتماعی، ۵) قابلیت داشتن اطلاعات، آزادی بیان و تفکر [۹]. اگرچه بحث گسترده‌ای در مورد موضوع اندازه‌گیری رفاه وجود دارد، هیچ اجماع واحدی در مورد اینکه کدام روش ممکن است بهترین باشد وجود ندارد، همچنین به این دلیل که اثربخشی اندازه‌گیری باید در ارتباط با زمینه‌ای که به آن اعمال می‌شود ارزیابی شود، می‌تواند از به یک فرد واحد یا به یک جامعه اشاره کند [۲۸]. شاخص‌های رفاه به‌صورت عینی و ذهنی رفاه قابل اندازه‌گیری است [۲۹]. علی‌رغم درخواست شاخص‌های ترکیبی که امکان جمع کردن تحولات در حال انجام و به‌راحتی مقایسه سطوح مختلف کیفیت زندگی بین گروه‌ها در زمان و مکان را ممکن می‌سازد، این امر به‌شدت به خاطر مشکلات مربوط به ساخت آن‌ها و به‌طور خاص، به روش‌های استانداردسازی، روش‌های تجمع و انتخاب مجموعه شاخص‌ها برای ابعاد مختلف مورد انتقاد قرار گرفته است [۳۰]. علاوه بر این، با توجه به شناسایی موقعیت‌های طرد اجتماعی و کیفیت نامطلوب زندگی در یک منطقه خاص، استفاده از شاخص‌های نوع عینی، بر اساس عوامل مادی و مالی، برای انعکاس تجربه کلی رفاه منطقه کافی به نظر نمی‌رسد [۲۲]. در واقع، شاخص‌هایی مانند آموزش، بهداشت، اشتغال و درآمد درک فرد از رفاه یک جامعه خاص را در نظر نمی‌گیرند که به‌عنوان اساسی در تعیین رضایت انسان گزارش شده است [۳۱]؛ بنابراین پژوهش حاضر یک رویکرد برای ارزیابی رفاه زندگی مناطق شهری (زیست‌پذیری) بر اساس نظریه قابلیت (توانمندی‌ها) سن است تا به شناسایی ابعاد و اندازه‌گیری کیفیت زندگی در مناطق دهگانه تبریز منجر شود تا به پایداری زیست‌پذیری مناطق منجر شود.

روش‌ها

تحقیق حاضر به‌صورت توصیفی تحلیلی و پیمایشی است جامعه آماری تحقیق شامل جمعیت شهر تبریز با جمعیت ۱۱۵۸۶ نفر بود حجم نمونه بر اساس فرمول کوکران برابر ۳۸۲ نفر تعیین شد. داده‌ها با استفاده از پرسشنامه گردآوری شد. مفهوم رفاه که در این پژوهش استفاده شد دو قابلیت اساسی را شامل می‌شود: ۱ - توانایی داشتن سلامت خوب ۲ - توانایی داشتن اطلاعات، اوقات فراغت و تعامل اجتماعی و فرهنگی. این دو قابلیت توسط نه بعد رفاه در مفهوم اقدامات سن شکل می‌گیرند که فرد می‌تواند به‌طور بالقوه با توجه به توانایی‌ها و منابع در دسترس خود آن‌ها را تحقق بخشد (شکل ۱).

شکل ۱. مدل مفهومی تحقیق

۹ دسته از منابع بر اساس بررسی متون مربوط به رفاه شهری و مصاحبه با متخصصین و مدیران فعال در زمینه شهری شناسایی و تعریف شدند. مرور ادبیات موضوع چندین دسته از منابع را مورد تأکید قرار داده است که می‌توانند بر رفاه مناطق شهری تأثیر بگذارند. این موارد قابل ارجاع به زیرساخت‌های فیزیکی، نهادی و اجتماعی، وضعیت اجتماعی- اقتصادی جوامع، کیفیت محیط طبیعی و ایمنی هستند. با این حال، تأثیر بر کیفیت زندگی در دسترس بودن این منابع، در همه‌جا یکسان نیست؛ بنابراین در این روش‌شناختی، ۹ طبقه از عوامل بالقوه به‌عنوان متغیرهای پنهان در نظر گرفته شده‌اند که رضایت از کیفیت زندگی در مناطق دهگانه شهر تبریز را تحت تأثیر قرار می‌دهند. به‌منظور برآورد صحیح آن‌ها، به‌منظور برآورد صحیح شاخص‌ها، مقیاس‌های اندازه‌گیری بر اساس پیشینه پژوهش استخراج شد. به‌طور خاص، تنظیمات به‌منظور تعریف متغیر پنهان و مقیاس‌های مربوطه در سطح جامعه انجام شد؛ بنابراین، سؤالات خاص مطرح‌شده در نمونه به‌عنوان ارزیابی‌های ذهنی سطح رضایت از عملکرد برای کل اجتماع محل سکونت و نه برای یک فرد طراحی شدند. در تحقیق حاضر رفاه کلی با پرسیدن سطح رضایت در سه سطح زمانی بالقوه (گذشته، حال و آینده) با توجه به کیفیت زندگی در منطقه سکونت اندازه‌گیری شد. این سه مورد (Wel1- Wel3) که از مطالعات سیرگی و همکاران (۲۰۱۰) اقتباس شدند [۳۲]. شرایط اقتصادی مربوط به ارزیابی وضعیت اقتصادی، چشم‌اندازهای اقتصادی و درآمد متوسط، علاوه بر قضاوت در مورد اقتصاد دوره پنج‌ساله گذشته در منطقه مسکونی است. مقیاس از چهار آئتم (Eco1- Eco4) از مطالعات بورگر و همکاران (۲۰۱۵) اقتباس شدند [۲۵]. خدمات بهداشتی مربوط به ارزش‌گذاری دسترسی، کیفیت و رضایت از خدمات بهداشتی از نظر کمک‌های پزشکی توسط یک پزشک عمومی، کمک‌های اضطراری، کمک‌های دارویی و توان‌بخشی در منطقه مسکونی است. این مقیاس شامل سه آئتم (Hil1-Hil3) است که از سیرگی و همکاران (۲۰۱۰) اقتباس شده است [۳۲]. خدمات اجتماعی از نظر دسترسی، کیفیت و رضایت از خدمات اجتماعی، طرح‌هایی با هدف کاهش شرایط ناتوانی، نیاز، یا مشکلات فردی و خانوادگی ناشی از مشکلات اجتماعی- اقتصادی و شرایط عدم استقلال در منطقه سکونت اندازه‌گیری شدند. آئتم‌ها (Soc1-Soc3) از کریستاکوپولو و همکاران

(۲۰۰۱) اقتباس شد [۳۳]. فرصت‌های آموزشی در رابطه با نحوه ارزیابی دسترسی، کیفیت و رضایت ساکنان از خدمات آموزشی، از جمله مدرسه، در منطقه سکونت وجود دارد. آیت‌های این حوزه (Edu₃-Edu₁) از مقیاس کریستاکوپولو و همکاران (۲۰۰۱) تهیه شد [۳۳]. تسهیلات حمل‌ونقل با پرسش در مورد دسترسی بودن، کیفیت و رضایت از خدمات حمل‌ونقل، هم‌محلی و هم مرتبط با مراکز شهری اصلی در منطقه سکونت، مورد سنجش قرار گرفتند. آیت‌ها (Tra₃-Tra₁) از مطالعات کریستاکوپولو و همکاران (۲۰۰۱) و سیرگی و همکاران (۲۰۱۰) اقتباس شد [۳۲، ۳۳]. روابط اجتماعی مربوط به فرصت، کیفیت و رضایت از روابط اجتماعی و مشارکت فعال در زندگی جامعه در منطقه سکونت است. آیت‌ها (Rel₃-Rel₁) از بورگر و همکاران (۲۰۱۵) و مک کریا و همکار (۲۰۱۶) اقتباس شد [۲۵]. کیفیت محیط‌زیست، به‌عنوان کیفیت‌های محیطی، فرصت‌های گردشگری در فضای باز، کیفیت چشم‌انداز و استفاده از منابع طبیعی در منطقه سکونت اندازه‌گیری شد. آیت‌ها (Env₄-Env₁) از کریستاکوپولو و همکاران (۲۰۰۱)، سیرگی و همکاران (۲۰۱۰) و مک کریا و همکاران (۲۰۱۶) اقتباس شد [۳۳، ۳۲، ۳۴]. امنیت با توجه به خطر سرقت و یا اعمال خشونت‌آمیز در منطقه مسکونی در سه قالب (Sec₃-Sec₁) اندازه‌گیری شد. آیت‌ها از بورگر و همکاران (۲۰۱۵) و مک کریا و همکار (۲۰۱۶) اقتباس شدند [۲۵، ۳۴]. فرصت‌های شغلی به کمیت و کیفیت و رضایت از فرصت‌های شغلی مربوط می‌شود. آیت‌ها (Job₃-Job₁) از مک کریا و همکاران (۲۰۱۶) اقتباس شد [۳۴]. امتیاز هر آیت با استفاده از مقیاس لیکرت با شماره ۱ تا ۷ تعیین شد (که در آن ۱ ارزیابی بدتر و ۷ بهترین). جدول (۱) شاخص‌ها و زیر شاخص‌ها را نشان می‌دهد برای سهولت کار شاخص‌ها کدبندی شدند.

جدول ۱. شاخص‌های تحقیق [۲۵، ۳۲، ۳۳، ۳۴]

شاخص‌ها	زیر شاخص‌ها
رفاه کلی	Wel ₁ , Wel ₂ , Wel ₃
شرایط اقتصادی	Eco ₁ , Eco ₂ , Eco ₃ , Eco ₄
خدمات بهداشتی	Hea ₁ , Hea ₂ , Hea ₃
خدمات اجتماعی	Soc ₁ , Soc ₂ , Soc ₃
فرصت‌های آموزشی	Edu ₁ , Edu ₂ , Edu ₃
امکانات حمل‌ونقل	Tra ₁ , Tra ₂ , Tra ₃
روابط اجتماعی	Rel ₁ , Rel ₂ , Rel ₃
کیفیت محیطی	Env ₁ , Env ₂ , Env ₃ , Env ₄
امنیت	Sec ₁ , Sec ₂ , Sec ₃
فرصت‌های شغلی	Job ₁ , Job ₂ , Job ₃

مدل پیشنهادی ما برای ارزیابی رفاه با آزمون فرضیه‌های زیر تأیید خواهد شد:

H₁: شرایط اقتصادی بهتر با رفاه بالاتر جامعه ارتباط مثبتی دارد.

H₂: در دسترس بودن خدمات بهداشتی با رفاه جامعه ارتباط مثبتی دارد.

H₃: کیفیت محیطی با رفاه جامعه ارتباط مثبتی دارد.

H₄: فرصت‌های تحصیلی با رفاه جامعه ارتباط مثبتی دارد.

H₅: دسترسی به خدمات اجتماعی با رفاه جامعه ارتباط مثبتی دارد.

H۶: در دسترس بودن تسهیلات حمل و نقل با رفاه جامعه ارتباط مثبتی دارد.

H۷: امنیت با رفاه جامعه ارتباط مثبتی دارد.

H۸: فرصت‌های شغلی با رفاه جامعه ارتباط مثبتی دارد.

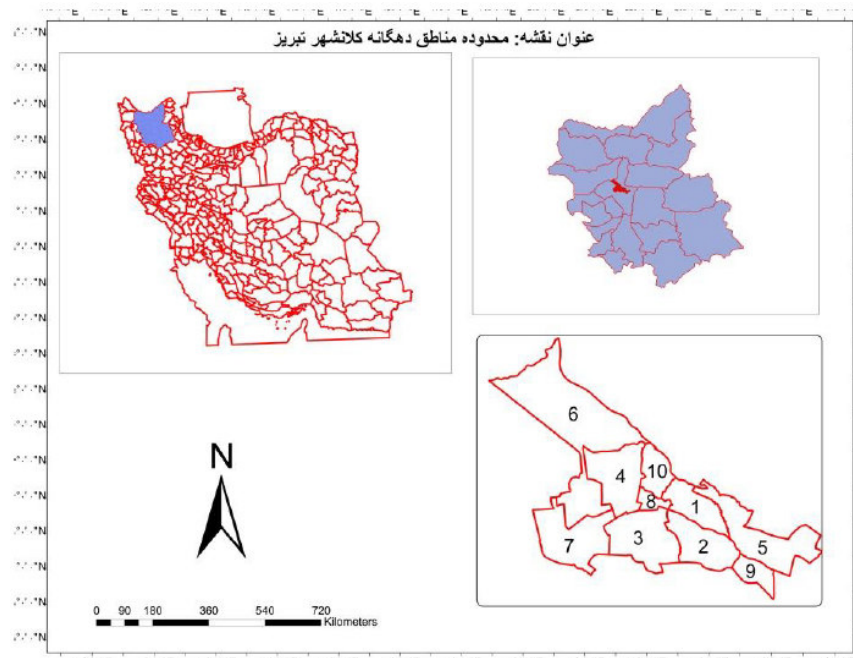
H۹: روابط اجتماعی با رفاه جامعه ارتباط مثبتی دارد.

این فرضیه‌ها با اجرای یک مدل معادله ساختاری (SEM) آزمایش شد که بررسی روابط پیچیده و چندبعدی بین ساختارهای پنهان، مانند آن‌هایی که در اینجا فرض شده‌اند، در تعریف مفهوم رفاه را ممکن ساخت. در شکل کلی آن، SEM متشکل از مجموعه‌ای از معادلات خطی است که به‌طور همزمان روابط بین متغیرهای مشاهده شده و متغیرهای مشاهده نشده را برآورد می‌کند. برآورد SEM در دو مرحله رخ می‌دهد. در بخش اول که بخش اندازه‌گیری نامیده می‌شود، قابلیت اطمینان (پایایی) ارزیابی می‌شود در این مرحله علاوه بر قابلیت توضیحی کلی مدل، اعتبار همگرا و اعتبار افتراقی نیز ارزیابی می‌شوند. اولی برای ایجاد درجه همبستگی، اندازه‌گیری شده توسط میانگین مقادیر واریانس استخراج‌شده (AVE)، بین معیارهای همان ساختار، واقعاً یک ابزار کارآمد برای اندازه‌گیری متغیر پنهان مرتبط است. در عوض، اعتبار افتراقی برای ایجاد استقلال مؤثر بین ساختارهای پنهان برآورد شده ضروری است. فاز دوم روابط ساختاری بین ساختارهای پنهان را برآورد می‌کند و بخش ساختاری نامیده می‌شود. در کل برای تحلیل اطلاعات از معادلات ساختاری (SEM) با نرم‌افزار Spss و Amos استفاده شد.

محدوده مورد بررسی

استان آذربایجان شرقی با جمعیت ۳۹۰۹۶۵۲ نفر از استان‌های ترک‌نشین ایران است که تبریز مرکز استان آذربایجان شرقی در ناحیه شمال غربی آن واقع شده است. مرکز استان شهر تبریز با جمعیت ۱۵۹۳۳۷۳ نفر ۴۲ درصد جمعیت استان را به خود اختصاص داده است. شهر تبریز با ۲۱۶۷/۱۹ کیلومتر مربع وسعت و موقعیت جغرافیایی شهر ۳۸ درجه و ۱۵ دقیقه عرض شمالی و ۳۶ درجه و ۲۳ دقیقه طول شرقی از نصف‌النهار گرینویچ است. تبریز از سمت جنوب به رشته‌کوه منفرد همیشه پربرف سه‌نند و از شمال‌شرقی به کوه سرخ‌فام (عون بن علی عینالی) محدود می‌شود. رودخانه آجی چای (تلخه‌رود) از قسمت شمال و شمال-غرب تبریز می‌گذرد و بعد از طی مسافتی قابل توجه در دشت تبریز به دریاچه ارومیه می‌ریزد و مهران‌رود از میانه تبریز می‌گذرد که اکثراً در فصول مختلف سال بی‌آب است. تبریز زمانی دارای باغات و مزارع فرح‌انگیز و پرآوازه‌ای بود که همراه قنات‌ها و چشمه‌های متعدد که امروز تمامی آن همه باغات و مزارع از میان رفته یا درحکم از میان رفتن است و گستره شهر پیرامون خود را به مناطق مسکونی، تجاری، اداری و صنعتی و خدماتی مبدل ساخته است [۳۵].

شکل ۲. موقعیت شهر تبریز در استان و ایران

یافته‌ها

داده‌ها با استفاده از تحلیل عامل اکتشافی (EFA)، با استفاده از یک چرخش واریمکس تحلیل شدند. هدف بررسی رابطه بین ساختارهای ۲۹ آیتم و ابعاد رفاه است. نه متغیر پنهان در نظر گرفته شده، با استفاده از معیار مقادیر ویژه، درصد واریانس با فاکتور بارگذاری چرخش یافته مربوطه آن‌ها در جدول (۲) آمده است. برای کفایت نمونه‌گیری از آزمون KMO استفاده شد که برابر با ۰/۹۱ به دست آمد که نشان‌دهنده کفایت مطلوب نمونه‌گیری است، زیرا بالای ۰/۷۰ به دست آمده است. همچنین از ابعاد وضعیت اقتصادی $Eco4$ یعنی اقتصاد دوره پنج‌ساله گذشته و ابعاد کیفیت محیط‌زیست $Env2$ فرصت‌های برای تفریح در فضای باز به‌خوبی در هیچ بعد بارگذاری نشدند، زیرا آن‌ها فاکتور بارگذاری کم‌تر از ۰/۵۰ داشتند. در نتیجه، از این دو مورد در تحلیل‌های متوالی استفاده نشد. به‌طور کلی، تحلیل عامل اکتشافی (EFA) یک تطابق قوی بین آیتم‌ها و ابعاد رفاه در پرسشنامه را نشان می‌دهد؛ بنابراین، برای سازه‌های شرایط اقتصادی، در دسترس بودن خدمات بهداشتی، خدمات اجتماعی، فرصت‌های آموزشی، در دسترس بودن تسهیلات حمل‌ونقل، روابط اجتماعی، کیفیت محیط‌زیست و فرصت‌های شغلی، آیتم‌های مرتبط عوامل کاملاً متمایزی را نشان داد. این شواهد نشانه مفیدی از اعتبار مقیاس‌های مورد استفاده در اندازه‌گیری ابعاد رفاه در مناطق شهر تبریز است و مدل از ارزش بالایی برخوردار است.

جدول ۲. چرخش بارهای عاملی (<math>0/50+</math>) و واریانس یگانه آیت‌ها

متغیر	عامل ۱	عامل ۲	عامل ۳	عامل ۴	عامل ۵	عامل ۶	عامل ۷	عامل ۸	عامل ۹	یگانگی همبسته
Eco۱								۰/۷۵		۰/۲۸
Eco۲								۰/۷۲		۰/۳۱
Eco۳								۰/۵۳		۰/۳۹
Eco۴										۰/۴۴
Hea۱					۰/۸۱					۰/۲۷
Hea۲					۰/۸۶					۰/۱۷
Hea۳					۰/۸۸					۰/۱۲
Soc۱		۰/۹۱								۰/۱۴
Soc۲		۰/۹۰								۰/۱۱
Soc۳		۰/۹۳								۰/۰۹
Edu۱					۰/۶۸					۰/۳۷
Edu۲					۰/۸۸					۰/۱۱
Edu۳					۰/۸۹					۰/۰۹
Tra۱				۰/۸۹						۰/۱۴
Tra۲				۰/۹۰						۰/۱۱
Tra۳				۰/۹۵						۰/۰۵
Rel۱				۰/۸۶						۰/۲۳
Rel۲				۰/۹۳						۰/۱۰
Rel۳				۰/۹۱						۰/۱۳
Env۱								۰/۶۵		۰/۵۵
Env۲										۰/۵۵
Env۳								۰/۶۱		۰/۵۵
Env۴								۰/۵۸		۰/۴۴
Sec۱	۰/۹۶									۰/۰۳
Sec۲	۰/۹۷									۰/۰۴
Sec۳	۰/۸۹									۰/۱۵
Job۱		۰/۸۹								۰/۱۷
Job۲		۰/۸۶								۰/۱۸
Job۳		۰/۹۱								۰/۱۰

مدل اندازه‌گیری

یک تحلیل عامل تأییدی برای انجام روایی افتراقی و همگرا ایجاد شد، همچنین مقادیر آلفای کرونباخ به‌منظور سنجش پایایی، ۹ بعد رفاه که در جدول (۳) گزارش شده است، همگی نسبتاً بالا هستند، با توجه به اینکه تمام آلفای کرونباخ مربوط به آن‌ها بین ۰/۷۲ (کیفیت محیطی) و ۰/۹۷ (امنیت) متغیر است؛ بنابراین همگی بسیار بالاتر از مقادیر توصیه شده است. بارگذاری استاندارد آیت‌ها همگی قابل توجه و بالاتر از آستانه‌های توصیه شده بود. اعتبار همگرا با استفاده از میانگین واریانس استخراج شده (AVE) انجام شد. مقادیر AVE برای هر ساختار باید بزرگ‌تر از ۰/۵ باشد. ساختار امنیتی بالاترین ارزش را نشان می‌دهد که برابر با ۰/۹۲ است و پس از آن تسهیلات حمل‌ونقل (۰/۹۰) و دسترسی به خدمات اجتماعی (۰/۸۹) قرار دارند؛ بنابراین

عامل‌ها دارای روایی همگرای بالایی دارند. درنهایت، اعتبار افتراقی ساختارها مورد ارزیابی قرار گرفت. اعتبار افتراقی زمانی نمایش داده می‌شود که مقدار AVE یک ساختار پنهان بزرگ‌تر از مربع همبستگی آن با هر ساختار پنهان دیگر در مدل باشد. با پیروی از این معیار، می‌توانیم تأیید کنیم که ساختارها دارای اعتبار تفکیک قابل قبولی هستند. برجسته‌ترین همبستگی‌ها، همبستگی‌های بین شرایط اقتصادی و رفاه کلی (۰/۲۶) و بین فرصت‌های شغلی و شرایط اقتصادی (۰/۳۴) در بین مناطق شهر تبریز هستند. بالاین‌حال، هر دو، ارزش‌های متوسطی را نشان می‌دهند.

جدول ۳- قابلیت اطمینان، ارزیابی اعتبار همگرا و افتراق مدل رفاه در مناطق دهگانه شهر تبریز.

همبستگی بین متغیرها									AVE	کرونیخ α	p-value	Cofe	ابعاد
SEC U	EN VI	SOR	TRAN S	ED U	SOCI AL	HES	EC OSI T	WB					
									۰/۸۲	۰/۹۳	۰/۰۰۰	۰/۹۵	Wel1
											۰/۰۰۰	۰/۹۵	Wel2
											۰/۰۰۰	۰/۸۱	Wel3
								۰/۲۶	۰/۶۷	۰/۸۵	۰/۰۰۰	۰/۸۴	Eco1
											۰/۰۰۰	۰/۸۸	Eco2
											۰/۰۰۰	۰/۷۳	Eco3
							۰/۱۶	۰/۰۷	۰/۸۱	۰/۹۲	۰/۰۰۰	۰/۸۳	Hea1
											۰/۰۰۰	۰/۹۱	Hea2
											۰/۰۰۰	۰/۹۶	Hea3
						۰/۱۹	۰/۰۷	۰/۰۴	۰/۸۹	۰/۹۶	۰/۰۰۰	۰/۹۳	Soc1
											۰/۰۰۰	۰/۹۴	Soc2
											۰/۰۰۰	۰/۹۷	Soc3
					۰/۲۲	۰/۲۰	۰/۱۱	۰/۱۰	۰/۸۰	۰/۹۲	۰/۰۰۰	۰/۷۵	Edu1
											۰/۰۰۰	۰/۹۶	Edu2
											۰/۰۰۰	۰/۹۶	Edu3
				۰/۱۵	۰/۱۳	۰/۱۹	۰/۱۶	۰/۰۵	۰/۹۰	۰/۹۶	۰/۰۰۰	۰/۹۲	Tra1
											۰/۰۰۰	۰/۹۳	Tra2
											۰/۰۰۰	۰/۹۹	Tra3
			۰/۰۲	۰/۰۷	۰/۰۲	۰/۰۰۰	۰/۰۸	۰/۰۹	۰/۸۵	۰/۹۴	۰/۰۰۰	۰/۸۷	Rel1

همبستگی بین متغیرها									AVE	کرونیباخ α	p-value	Cofe	ایجاد
SEC U	EN VI	SOR	TRAN S	ED U	SOCI AL	HES	EC OSI T	WB					
											۰/۰۰۰	۰/۹۷	Rel ۱۲
											۰/۰۰۰	۰/۹۳	Rel ۱۳
		۰/۲۱	۰/۰۳	۰/۰۳	۰/۰۲	۰/۰۲	۰/۱۳	۰/۱۹	۰/۴۶	۰/۷۲	۰/۰۰۰	۰/۶۷	En v۱
											۰/۰۰۰	۰/۶۵	En v۲
											۰/۰۰۰	۰/۷۰	En v۴
	۰/۲۲	۰/۱۴	۰/۰۳	۰/۰۸	۰/۰۲	۰/۰۵	۰/۰۹	۰/۱۹	۰/۹۲	۰/۹۷	۰/۰۰۰	۰/۹۹	Se c۱
											۰/۰۰۰	۰/۹۸	Se c۲
											۰/۰۰۰	۰/۹۱	Se c۳
۰/۰۷	۰/۱۰	۰/۰۶	۰/۱۱	۰/۰۵	۰/۰۸	۰/۱۳	۰/۳۴	۰/۱۵	۰/۸۵	۰/۹۴	۰/۰۰۰	۰/۹۰	Jo b۱
											۰/۰۰۰	۰/۹۰	Jo b۲
											۰/۰۰۰	۰/۹۶	Jo b۳

مدل اندازه‌گیری برازش مطلوبی را نشان می‌دهد که مقدار شاخص نسبت بحرانی به درجه آزادی (CMIN/DF) برابر ۳/۲۱ که مقدار مطلوبی برای برازش مدل است. مقدار ریشه میانگین مربعات خطای برآورد (RMSEA) نیز ۰/۵۹۸ است که با توجه به کوچک‌تر بودن از ۰/۰۸، قابل قبول بوده و بیان‌کننده تأیید مدل پژوهش است. همچنین شاخص نیکویی برازش (GFI) ۰/۹۵۶ است که نشان‌دهنده قابل قبول بودن این میزان برای برازش مطلوب مدل است. شاخص توکر- لویس (TLI) ۰/۹۴۲؛ شاخص برازش تطبیقی (CFI) ۰/۹۵۲ و شاخص برازش مقتصد هنجار شده (PNFI) ۰/۸۹ می‌باشد و همچنین شاخص ریشه میانگین مربعات باقیمانده (SRMR) ۰/۰۴۸ که کوچک‌تر از ۰/۰۵ که همگی گویای مطلوب بودن برازش و تأیید مدل پژوهش است.

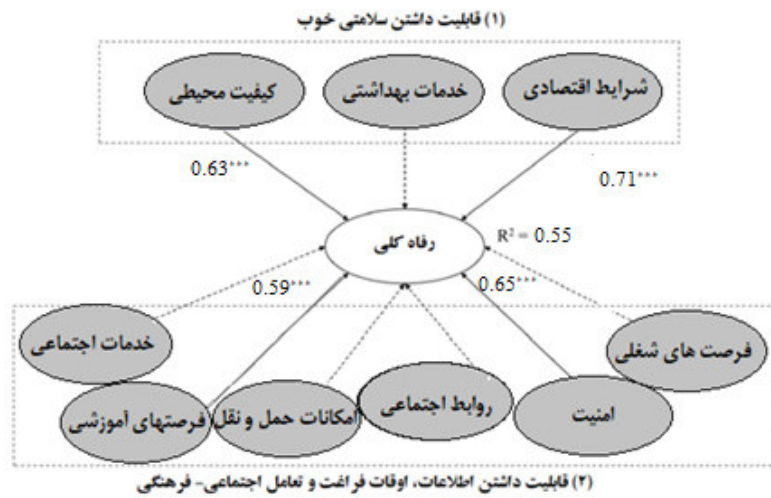
جدول ۴- شاخص‌های برازش مدل ساختاری کیفیت زندگی و رفاه ذهنی ساکنین شهر تبریز

تفسیر	ملاک	میزان	شاخص برازش	
برازش مطلوب	کمتر از ۵	۳/۲۱	DF/CMIN	مطلق
غیر قابل قبول	بیشتر از ۰/۰۵	۰/۰۰۱	χ^2 p-value	
برازش مطلوب	بیش از ۰/۹۰	۰/۹۵۶	شاخص نیکویی برازش (GFI)	
برازش مطلوب	بیش از ۰/۹۰	۰/۹۴۲	شاخص توکر- لویس (TLI)	تطبیقی
برازش مطلوب	بیش از ۰/۹۰	۰/۹۵۲	شاخص برازش تطبیقی (CFI)	

تفسیر	ملاک	میزان	شاخص برازش	مقتصد
برازش مطلوب	کمتر از ۰/۰۸	۰/۵۸۹	ریشه میانگین مربعات خطای برآورد (RMSEA)	
برازش مطلوب	بیشتر از ۰/۵	۰/۸۹	شاخص برازش مقتصد هنجار شده (PNFI)	

مدل ساختاری

پس از تأیید کفایت مدل اندازه‌گیری، روابط متقابل میان ساختارهای پنهان با استفاده از یک معادله ساختاری SEM مورد ارزیابی قرار گرفت. شکل (۳) نمودارهای مسیر به دست آمده را نشان می‌دهد. فرضیه‌های ۱، ۳، ۴ و ۷ با مسیرهای معنادار پشتیبانی شدند، درحالی‌که فرضیه‌های ۲، ۵، ۶ و ۹ پشتیبانی نشدند زیرا مسیرهای آن‌ها از نظر آماری معنادار نیستند. همه ضرایب استاندارد شده معنی‌دار برآورد شده و رابطه مثبتی دارند و از این میان، ضریب مربوط به شرایط اقتصادی دارای بالاترین مقدار است ($p > 0.000$ و $\beta = 0.71$) و بنابراین نشان‌دهنده مؤلفه‌ای است که بیش‌ترین تأثیر را بر سطح رفاه در مناطق شهر تبریز دارد. سپس با توجه به اهمیت، امنیت و کیفیت محیطی، به ترتیب با بزرگی قابل‌توجه ۰/۶۵ و ۰/۶۳ و درنهایت، فرصت‌های آموزشی ($p > 0.031$ و $\beta = 0.59$) تأثیر مثبت و قابل‌توجهی در تعیین سطح رفاه مناطق شهر تبریز دارند. سازه‌های دیگر مربوط به سلامت، خدمات اجتماعی، تسهیلات حمل‌ونقل، روابط اجتماعی و فرصت‌های شغلی همگی مسیرهای غیر مهم را ارائه می‌دهند. عوامل تعیین‌کننده وارد شده در مدل تقریباً ۵۵٪ واریانس سطوح رفاه را توضیح می‌دهند. بنابراین نتایج معادلات ساختاری (SEM) نشان می‌دهد که مجموعه کارکرد پنهان می‌تواند به‌طور رضایت‌بخشی سطوح مختلف رفاه را توضیح دهد. درنهایت در رابطه با قابلیت داشتن سلامتی خوب بیش‌ترین تأثیری بر سطوح مختلف رفاه را ابعاد اقتصادی جامعه و کیفیت محیطی دارند، در رابطه با قابلیت مرتبط با بعد رابطه‌ای و فرهنگی، عوامل اصلی که بر رفاه تأثیر می‌گذارند امنیت و کیفیت آموزش هستند. مقادیر میانگین نمرات رفاه کلی و عوامل تعیین‌کننده آن در جدول (۵) گزارش شده‌اند. همان‌طور که می‌بینیم، شرایط رفاه در ۷، ۹ بسیار پایین است، درحالی‌که در مقابل، مناطق ۲ و ۱ بالاترین سطوح رفاه را در شهر تبریز ارائه می‌دهند. با تمرکز بر منطقه ۷ می‌توان مشاهده کرد که این ناحیه به‌مراتب کم‌ترین مقادیر را برای سه بعد اصلی از چهار بعد اصلی رفاه ارائه می‌دهد که قابل‌توجه به نظر می‌رسد.

شکل ۳- مسیر ساختاری رفاه در شهر تبریز

جدول ۵- میانگین نمرات رفاه در مناطق شهر تبریز

امنیت	فرصت های آموزشی	کیفیت محیطی	شرایط اقتصادی	رفاه کلی	مناطق دهگانه تبریز
۰/۴۸	۰/۴۹	۰/۱۱	۰/۲۳	۰/۰۵	منطقه ۷
۰/۹۵	۰/۹۵	۰/۸۱	۰/۶۸	۰/۹۹	منطقه ۲
۰/۸۵	۰/۷۵	۰/۴۶	۰/۳۳	۰/۱۳	منطقه ۶
۰/۸۱	۰/۶۷	۰/۳۱	۰/۳۸	۰/۱۰	منطقه ۹
۰/۸۸	۰/۸۲	۰/۳۶	۰/۴۰	۰/۲۰	منطقه ۱۰
۰/۹۵	۰/۹۴	۰/۷۶	۰/۶۰	۰/۸۵	منطقه ۱
۰/۹۳	۰/۹۱	۰/۵۵	۰/۱۵	۰/۴۵	منطقه ۵
۰/۸۶	۰/۷۳	۰/۰۵	۰/۳۸	۰/۱۶	منطقه ۴
۰/۹۳	۰/۸۷	۰/۴۳	۰/۷۸	۰/۵۵	منطقه ۸
۰/۹۱	۰/۸۹	۰/۵۵	۰/۴۵	۰/۳۸	منطقه ۳

نتیجه گیری

این تحقیق بر اساس یکی از نظریه های اصلی رفاه یعنی رویکرد توانمندی «سن» توسعه یافت. این نظریه اجازه داد تا یک مبنای مرجع دقیق برای شناسایی مؤلفه های رفاه و روابط آن ها شناسایی شود. تا آنجا که به اعمال این رویکرد مربوط می شود، ارزیابی رفاه و مؤلفه های آن با استفاده از قضاوت های فردی بیان شده توسط اعضای جامعه مورد نظر بر روی پتانسیل های ارائه شده توسط وقف منابع / خدمات موجود انجام می شود. نتایج معادلات ساختاری (SEM) اشاره می کند که در مورد قلمروهای مورد بررسی، مجموعه ای از عوامل پنهانی در نمایش سطح رفاه به طور رضایت بخش موفق هستند. به طور خاص، کارکرد قابلیت مرتبط با سلامتی خوب که در آن شرایط اقتصادی و کیفیت محیط زیست قابل توجه است، در حالی که برای قابلیت مرتبط با بعد ارتباطی و فرهنگی، عوامل اصلی فرصت های آموزش و امنیت هستند. تجزیه و تحلیل امتیازات این ۴ متغیر پنهان و رفاه کلی بیشتر به شناسایی ابعاد برای مهم تر قرار دادن اهداف متناسب با سیاست های توسعه شهری در شهر

References

- [1]. Ingrid P; Brecht D; Madeleine G; Hans K; Tim S. N; Roy R; Nelly D. S; Sonia T; Isabelle T; Raf A; Eva M. D; (2021). Association between urban environment and mental health in Brussels, Belgium. *BMC Public Health*, 21:635, 1-18, doi:10.1186/s12889-021-10557-7.
- [2]. Mouratidis, K; (2021). Urban planning and quality of life: A review of pathways linking the built environment to subjective well-being. *Cities*, 115, 1-12. doi:10.1016/j.cities.2021.103229.
- [3]. Zumelzu, A.; Herrmann-Lunecke, M.G. (2021), *Mental Well-Being and the Influence of Place: Conceptual Approaches for the Built Environment for Planning Healthy and Walkable Cities*. *Sustainability*, 13, 6395. <https://doi.org/10.3390/su13116395>.
- [4]. Buccieri, K; Oudshoorn, A; Waegemakers S, J; Pauly, B; Schiff, R; Gaetz, S, (2020). Quality of Life and Mental Well-Being: A Gendered Analysis of Persons Experiencing Homelessness in Canada. *Community Mental Health Journal*, 176(2), 1-8. doi:10.1007/s10597-020-00596-6.
- [5]. Veenhoven, R. (2012), Happiness: Also Known as “Life Satisfaction” and “Subjective Well-Being”. In *Handbook of Social Indicators and Quality of Life Research*; Land, K.C., Michalos, A.C., Sirgy, M.J., Eds.; Springer: Dordrecht, The Netherlands 14; 63-77.
- [6]. Lecic-Tosevski, D. (2019), Is urban living good for mental health? *Curr. Opin. Psychiatry*, 32, 204-209.
- [7]. Morrison, P. S., & Weckroth, M. (2017). Human values, subjective well-being and the metropolitan region. *Regional Studies*, 52(3), 325-337.
- [8]. Sen, A.K., (1992). *Inequality Reexamined*. Oxford University Press, Oxford.
- [9]. Desai, M., (1995). *Poverty, Famine and Economic Development, the Selected Essays of Meghnad Desai* Vol. 2. *Economist of the Twentieth Century*. Edward Elgar Publishing, Cheltenham.
- [10]. Rabbani, R.; Ghasemi, V, Abbaszadeh, M., (2014), the relationship between material and non-material dimensions of social welfare and citizens' participation in urban affairs, *Social Welfare*, 9(32); 91-108.
- [11]. Bargahi, H., Kabiri, N. (2014). Mental well-being and the effect of social trust on it (a case study of young people living in Tehran). *Sociology of Youth Studies*, 6(20), 9-36.
- [12]. Esmailzadeh, H.; Salehi, S.; Ismailzadeh, Y, (2014). Analysis of the quality of life with participation and its relationship with the citizens' participation in the city affairs of the city of Naqdeh, *Urban-Regional Geography*, 5(17), 224-227.
- [13]. Ziari, K; Rafiei, M.; Zarei, J, (2020), measuring the quality of life from the perspective of social justice (case study: Tehran's 2nd and 16th urban areas); *human geography researches*; 52(1), 1-15.
- [14]. Yousefzadeh, Z; Nouri Kermani, A; Hataminejad, H, (2021), measuring the level of quality of life with an emphasis on urban regeneration from the perspective of city officials (case study: Tehran municipality's 15th district); *Earth Science*, 12(46), 19-35.
- [15]. Lee, Y. (2008), Subjective quality of life measurement in Taipei. *Building and Environment*, 43(7), 1205-1215. *Oxford Advanced Learners 1989 Dictionary of Current English* 1023.
- [16]. Ponce, M, Soledad H, Rosas, R, & Lorca, M, (2014). Social capital, social participation and life satisfaction among Chilean older adults. *Revista de Saúde Pública*, 48(45), 739-749. doi:10.1590/s0034-8910.2014048004759.
- [17]. Hajek, André, Brettschneider, Christian, Mallon, Tina, Ernst, Annette, Mamone, Silke, König, Hans-Helmut, (2017). The impact of social engagement on health-related quality of life and depressive symptoms in old age - evidence from a multicenter prospective cohort study in Germany. *Health and Quality of Life Outcomes*, 15(1). doi:10.1186/s12955-017-0715-8.
- [18]. Ferro, J; De G, Andréa Severo, E, (2020), Governance and quality of life in smart cities: Towards sustainable development goal, *Journal of Cleaner Production*, 253, 119926.
- [19]. Rizk Hegazy, I, (2020), The quality of life between theory and implementation in Egypt: The case of Al-Rehab City, Egypt, *Ain Shams Engineering Journal*, 12, 1-12. (<http://creativecommons.org/licenses/by-ncnd/4.0/>).

- [20]. Szaboova, L., Safra de Campos, R., Adger, W. N., Abu, M., Codjoe, S. N. A., Franco Gavonel, M., Hazra, S. (2021). Urban sustainability and the subjective well-being of migrants: The role of risks, place attachment, and aspirations. *Population, Space and Place*, 98, 1-14. doi:10.1002/psp.2505.
- [21]. Musson, A., Rousselière, D., (2019). Social capital and subjective well-being. In: Brul'e, G., Suter, C. (Eds.), *Wealth(s) and Subjective Well-Being*, 76. 353-374. *Social Indicators Research Series*.
- [22]. Steptoe A, (2019) *Happiness and Health*. *Annu Rev Public Health*, 40, 339-359 <https://doi.org/10.1146/annurev-publhealth-040218-044150>.
- [23]. Dong, H., & Qin, B. (2017). Exploring the link between neighborhood environment and mental wellbeing: A case study in Beijing, China. *Landscape and Urban Planning*, 164(3), 71-80.
- [24]. D'Ambrosio, C., Jäntti, M., & Lepinteur, A. (2020). Money and happiness: Income, wealth and Subjective well-being. *Social Indicators Research*, 148(1), 47-66.
- [25]. Burger, M; Hendriks, M; Ianchovichina, E. (2021), *Happy but Unequal: Differences in Subjective Well-Being across Individuals and Space in Colombia*. Policy Research Working Paper. 95(54), 1-44 World Bank, Washington. <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/35184> License.
- [26]. Scott, K., Rowe, F., Pollock, V., (2018). Creating the good life? A wellbeing perspective on cultural value in rural development. *J. Rural Stud*. 59, 173-182.
- [27]. Johnson B. T, Acabchuk R. L, (2018), What are the keys to a longer, happier life? Answers from five decades of health psychology research. *Soc Sci Med*, 196, 218-226. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2017.11.001>.
- [28]. Macchia, L., Plagnol, A. C., & Powdthavee, N. (2020). Buying happiness in an unequal world: Rank of income more strongly predicts well-being in more unequal countries. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 46(5), 769-780. <https://doi.org/10.1177%2F0146167219877413>.
- [29]. Kumano M, (2018), On the concept of well-being in Japan: feeling sheafwise as hedonic well-being and feeling ikigai as eudemonic well-being. *Appl Res Qual Life*, 13, 419-433.
- [30]. Mauro, V., Biggeri, M., Maggino, F., (2018). Measuring and monitoring poverty and wellbeing: a new approach for the synthesis of multidimensionality. *Soc. Indicat. Res.* 135, 75-89.
- [31]. Pleeging, E., Burger, M., van Exel, J, (2021). The Relations between Hope and Subjective Well-Being: a Literature Overview and Empirical Analysis, *Applied Research in Quality of Life*, Springer; International Society for Quality -of -Life Studies, 16(3), 1019-1041.
- [32]. Sirgy, M.J., Widgery, R.N., Lee, D.J., Grace, B.Y., (2010). Developing a measure of community well-being based on perceptions of impact in various life domains. *Soc. Indicat. Res.* 96 (2), 295-311.
- [33]. Christakopoulou, S., Dawson, J., Gari, A., (2001). The community well-being questionnaire: theoretical context and initial assessment of its reliability and validity. *Soc. Indicat. Res.* 56(3), 319-349.
- [34]. McCrea, R., Walton, A., Leonard, R., (2016). Developing a model of community wellbeing and resilience in response to change. *Soc. Indicat. Res.* 129(1), 1-15. 195214.
- [35]. Zinali Azim, A., Hatami Golzari, E, Karmi, I, Babazadeh Eskui, S., (2021), Measuring the environmental sustainability of the city of Tabriz based on the environmental indicators of smart urban growth, sustainability, development and environment, 2(3), 41- 59.

Assessing the quality of life of the residents of the ten zones city of Tabriz from the perspective of mental well-being

Mirkarim Moosavi¹, Alireza Soltani² * Bashir Beig Babaei³

1. PhD student in Geography and Urban Planning, Marand Branch, Islamic Azad University, Marand, Iran.
2. Assistant Professor, Department of Urban Planning, Tabriz Branch, Islamic Azad University, Tabriz, Iran. * Responsible author, soltani12@gmail.com
3. Assistant Professor, Department of Geography and Urban Planning, Malekan Branch, Islamic Azad University, Malekan, Iran.

Received: [2022/6/5]

Accepted: [2022/6/20]

Abstract

Statement Problem: In order to achieve the sustainable development of urban areas, one of the key aspects is the possibility of monitoring the quality of life in all its dimensions, i.e. social, economic and environmental dimensions, which requires the use of tools that are able to identify the main dimensions of residents' satisfaction with the quality of urban life.

Aim: The main purpose of this research is to evaluate the well-being and quality of life of people in Tabriz based on the basic components with reference to the theory of "age" capabilities.

Methods: It was done in a descriptive analytical way using a questionnaire tool. The statistical population of Tabriz city population research, which sample size was 382 people based on Cochran's formula. For data analysis, structural equations with exploratory method and second-order factor analysis were used using Amos and Spss software.

Findings: The results showed that the main determinants of mental well-being in the context of individual perceptions are economic conditions, security, environmental quality, and educational opportunities. Welfare conditions are very low in regions 7, 9 and 6, while on the other hand, 2, 1 and 5 showed the highest levels of welfare among the regions of Tabriz. By focusing on region 7, it can be seen. This region shows by far the lowest values for three of the four main dimensions of well-being, which seems significant.

Conclusion: Finally, in order to achieve overall well-being in cities, all quality of life indicators should be comprehensively examined in terms of objective and subjective indicators in relation to abilities. Double attention should be paid to achieve the desired level of well-being and quality of life for the residents of the city.

Keywords: urban planning, Mental well-being, Quality of life, Citizens' satisfaction, Tabriz city.